

וכיון שאברהם נפטר בן מאה שבעים וחמש, נמצא שהוא הכיר את בוראו בגיל שלש שנים [3 = 172 - 175].

ואמר רבי אמי בר אבא:

השמן, בחושבניה, בגימטריא, הוא תלת לב-ב מאה ושיתין וארבעה, שלש מאות וששים וארבע.

ואילו מספר הימים של שנת החמה הוא שלש מאות ששים וחמש יום, נמצא שיש יום אחד בשנה שאין לשטן רשות לקטרג בו, ביום הכיפורים.

ואמר רבי אמי בר אבא: כתיב בתחילה, שהיה שמו של אברהם אבינו "אברם", וכתוב אחר כך, שהוא נקרא "אברהם".

בתחלה, המליכו הקב"ה ל"אברם" על מאתים וארבעים ושלושה אברים בלבד, כמנין אברם.

ולבסוף, משנימול אברהם, המליכו הקב"ה על חמשה איברים נוספים, שיהיו תחת שליטתו, ולא יפעלו מאליהם, על אף שלכל אדם אין עליהם שליטה, וביחד הם מאתים וארבעים ושמונה אברים, כמנין אברהם:

ואלו הן חמשת האיברים הנוספים:

שתי עינים, ושתי אזנים, וראש הגוייה.

כי השמיעה והראיה, אינם נמצאים בשליטת האדם, ורק אברהם זכה שלא יסתכל ולא ישמע אלא דבר מצוה, וכמו כן זכה על ידי ברית המילה, לשלוט בקדושת אבר המילה.

שנאמר [בראשית יד] בבקשת מלך סדום: "תן לי הנפש, והרכוש קח לך". והסכים לכך אברהם, על אף שבכך הוא הפרישם מלהכנס תחת כנפי השכינה.

"וירק את הניכיו ילידי ביתו" —

רב אמר: שהוריקן זירזם (7) בתורה.

ושמואל אמר: "וירק" לשון "ירוק" הוא [ובלשון חכמים "ירוק" הוא צבע צהוב, הדומה לצבע של זהב]. מלמד הכתוב שהוריקן בהרבה זהב כדי שיצאו להלחם עמו כנגד המלכים.

"שמנח עשר ושלוש מאות" —

אמר רבי אמי בר אבא: מלמד הכתוב שאליעזר, שמספר זה הוא הגימטריא שלו, היה שקול כנגד כולם.

איבא דאמרי: אליעזר הוא בלבד יצא עם אברהם. והמספר האמור בתורה הוא רמז לאליעזר, דחושבניה, שחשוב שמו של אליעזר בגימטריא, הכי הוי.

ואמר רבי אמי בר אבא: בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו!

שנאמר [בראשית כו] "עקב אשר שמע אברהם בקולי".

חושבניה, חשוב הגימטריא של "עקב" הוא מאה ושבעין ותריין [172], והיינו, כמנין שנות "עקב", שמע אברהם בקולו של הקב"ה.

7. לפי הרא"ש וביאור אחד בר"ן, שניצחו בזכות שזירזם בתורה.

הקב"ה דברים נעלמים.

"ומצא בה איש מסכן, שאין בידו כח גופני, ואולם הוא חכם" — זה יצר טוב, המפעיל את שכלו של האדם שיעמוד מול כח הפיתוי של יצר הרע, שכולו דמיון, ואין לו מעמד נגד השכל, הרואה נכונה.

"ומלט הוא את העיר בחכמתו" — זו תשובה ומעשים טובים.

היצר הטוב מחכים את האדם לעשותם, ובכך הוא ממלטו משבי היצר הרע.

"ואולם, אדם לא זכר את האיש המסכן החוא" — מלמד הכתוב דבשעת יצר הרע, בשעת מעשה העבירה, כאשר יצר הרע שולט באדם — לית דמוכר ליה, אין מי שיזכירנו ליצר טוב!

דהיינו, המילוט מהיצר הרע, יכול להיות רק בשעה ששקט האדם מתאוות העבירה, והוא יכול לחשוב ולהתבונן במעשיו, ולא בשעה שהוא להוט לעשות את העבירה.

עוד אמר שלמה המלך בספר קהלת [פרק ז]:

"החכמה תעוז לחכם, מעשרה שליטים".

"החכמה תעוז לחכם" — זו תשובה ומעשים טובים, שנותנים "עוז" לאדם להתגבר על כוחות הגוף, השולטים בו.

ומביאה הגמרא דרשה נוספת של רבי אמי בר חמא:

ואמר רבי אמי בר אבא: מאי, מהו ביאור המשל דכתיב בספר קהלת [פרק ט]:

"עיר קטנה, ואנשים בה מעט. ובא אליה מלך גדול, וסבב אותה, ובנה עליה מצודים וחרמים.

ומצא [ונמצא] בה איש מסכן וחכם, ומלט הוא את העיר בחכמתו.

ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא".

"עיר קטנה" — זה הגוף של האדם, שקל לכובשו.

"ואנשים בה מעט" — אלו אברים של האדם, שתחת שליטתו.

"ובא אליה מלך גדול, וסבב אותה" — זה יצר הרע, שכוחו גדול, המסבב את האדם בעבירות.

"ובנה עליה מצודים וחרמים" — אלו עונות.

לפי שאדם העושה עבירה, נופל בשבי יצר הרע, והוא משול למי שנתון בתוך טבעת המצור.⁽¹⁾

הרע להשפיע על נפש האדם לרעה, יותר ממה שהיה יכול להשפיע עליה לפני שחטא.

וכל מעשה עבירה, שכאמור הוא פוגע בנפש האדם, מביא בעקבותיו כח יותר חזק להשפעת היצר הרע.

והפרי מגדים [בספרו על התורה תיבת גומא, במאמרים] מבאר שיש שלשה גורמים המשפיעים על דרכו של אדם בחיים:

ועוד פירוש הביא הר"ן, שהוריקם מן התורה, דהיינו, שעשה בהם אנגרייא, ובטלם מתלמוד תורה.

1. ספר נפש החיים מרחיב את הדיבור אודות השליטה שמקבל יצר הרע בעקבות מעשה עבירה של אדם. כי נפש האדם נפגעת כתוצאה מהעבירה, ובהיות הנפש פגועה, יש כח ליצר

לברכת המקום — הוציאה הקב"ה לכהונה מאברהם. (2)

שנאמר [בראשית יב, יט כ] "ויברכהו שם תחילה לאברהם, ויאמר: ברוך אברהם לאל עליון, קונה שמים וארץ", ובהמשך, "וברוך אל עליון".

אמר לו, תמה אברהם לשם: וכי מקדימין ברכת עבד לברכת קונו?

ובעשותו תשובה ומעשים טובים, עז הוא יותר "מעשרה שליטים" שבגופו — שתי עינים, ושתי אזנים, ושתי ידים, ושתי רגלים, וראש הגוייה, ופה".

אמר רבי זכריה משום רבי ישמעאל: ביקש הקב"ה להוציא כהונה משם, שנאמר [בראשית יד יח] "והוא כהן לאל עליון".

אך כיון שהקדים שם את ברכת אברהם

לה'.

תחילה היתה הכהונה שייכת לבכורים, ואף אדם הראשון הקריב קרבן לה', ככהן, לפי שהוא היה "בכורו של עולם".

ומוסיף המדרש, שכתנות העור שעשה הקב"ה לאדם ולחיה, שימשו לאדם הראשון ככגדי כהונה, והיו הבכורות הבאים אחריו משתמשים בהן לעבודת הקרבנות!

כיון שמת אדם הראשון, מסרן לשת, ושת מסרן למתושלח, וכיון שמת מתושלח מסרן לנח. מת נח, מסרן לשם.

ואף על פי שיפת היה הבכור ולא שם, בכל זאת מסר נח את הכהונה לשם, לפי שצפה ברוח הקודש ששלשלת האבות עומדת לצאת ממנו.

מת שם, מסרה לאברהם, אף על פי שאברהם לא היה בכור, כיון שהיה צדיק.

ומסיבה זאת זכו יצחק ויעקב בכהונה, על אף שלא היו בכורים.

וגם אהרן זכה בכהונה על אף שלא היה בכור, שהרי מרים היתה הבכורה [עיי' תוס' בכורות ד א שהביאו את דברי המדרש שמרים היתה הבכורה].

ועיין בהרחבת הענין במשמר הלוי למסכת בכורות [סימן א], שדן, בין השאר, בשאלה אם לפני שהתכהן אהרן, הוא כיהן בתורת בכור, שהיה בכור ביחס למשה.

יש להתאים את לשון הגמרא כאן לדברי

האחד, הוא ההתמודדות המתמדת בין יצר הטוב ויצר הרע, הנטועים שניהם, בלב האדם. השני, הקרב על האדם המתנהל בין כוחות הקדושה ובין כוחות הטומאה, הצמודים לכל אדם. כוחות הטוב נקראים "שני מלאכי השרת" המלווים את האדם, שמושכים אותו לצד הטוב, וכוחות הרע נקראים מלאכי החבלה המלווים, גם הם, כל אדם. [באגרת המוסר לרבי ישראל סלנטר הרחיב את החילוק בין שני היצרים ובין כוחות ההשפעה של הטומאה והקדושה].

והשלישי, שלדעתו הוא הגורם החשוב ביותר המשפיע על האדם, הוא מעשי האדם עצמו, היות שמכל מעשה מצוה נוצר מלאך טוב, ומכל מעשה עבירה נוצר מלאך חבלה.

והאדם מוקף משני צידיו בכחות של מלאכים טובים ורעים!

ואם הוא נוטה אל הצד הרע, הרי הוא נופל שבוי בידיהם של אותם מלאכי חבלה, שהוא עצמו יצר אותם.

והקושי לצאת מן השבי הזה, הוא הרבה יותר גדול מאשר לעמוד בהתמודדות בין יצר הטוב ויצר הרע, או במאבק שבין כוחות הקדושה והטומאה!

2. המדרש [במדבר רבה ד ת] מבאר שהמושג "כהונה" היה קיים עוד לפני שנבחר אהרן הכהן וזרעו, ותפקידו של הכהן היה להקריב קרבנות

מיד נתנה הקב"ה לכהונה לאברהם.

נשבע ה', ולא ינחם!

שנאמר בספר תהלים [פרק קי א] פסוק העוסק בתיאור מלחמתו של אברהם במלכים, ובפגישתו עם שם, לאחר נצחונו⁽³⁾ —

אתה אברהם — תהיה כהן לעולם, שתירש את הכהונה ואת המלכות משם, שיהיו צאצאיך כהנים ומלכים —

"נאם ה', אמר הקב"ה לאדני, לאברהם הנקרא בפי כל "אדוני"⁽⁴⁾ —

על דברתי, מלכי צדק" —

אתה, אברהם היוצא למלחמה נגד המלכים, שב לימיני, המתן והתעכב לתשועת יד ימיני, עד אשית אויביך, אמרפל וחביריו, הרום לרגליך".

על דיבורו של שם, הנקרא מלכי צדק, שהקדים ברכת עבד לרכו הוא נענש, ועברה הכהונה ממנו לאברהם.

והיינו דבתיב בשם "והוא כהן לאל עליון".

ובתריה, ולאחר מכן כתיב, כיון שנתירא אברהם, שמא יענש על האוכלוסים שהרג במלחמה⁽⁵⁾ —

מלמד הכתוב כי הוא, שם בלבד, כהן — ואין כל זרעו כהן, אלא רק אברהם אבינו בלבד.

הדרן עלך ארבעה נדרים

המדרש, ועיין כאן בתוס'.

וכתב הר"ן, שאברהם זכה בכהונה מצד עצמו, ולא מחמת היותו זרעו של שם, ולכן נטל הקב"ה את הכהונה מכל בני שם, ונתנה רק לאברהם.

הקרבנות עד הקמת המשכן, היה כבר ידוע וקבוע מעת שנאמרה פרשת פדיון בכורות ביציאת מצרים, שעבודתם של הבכורות היא זמנית, עד להקמת המשכן.

3. ביאור הפסוקים להלן, הוא לפי ביאור רש"י בספר תהילים.

ועיין בספר דברי תורה [על פרשיות השבוע, פרשת בא] לפי החזון איש, שתמה החזון איש [אורח חיים, קנה ו], כיצד נאמר כבר ביציאת מצרים הציווי "וכל בכור בניך תפדה", כאשר באותה שעה עדיין היתה העבודה בבכורות, שהרי לא נתקדשו הכהנים עד שהוקם המשכן.

4. וכך אמר עפרון החתי: "שמעני אדוני". רש"י בתהילים שם.

ותירץ, שכבר ביציאת מצרים הודיע הקב"ה שהכהנים הם שיהיו קדושים לעבודת הקרבנות, ולכן, על אף שהמשיכו הבכורים בעבודת

והרא"ש בפירושו כאן, מבאר לפי דברי הגמרא במסכת ברכות ז ב, שאברהם אבינו הוא זה שקרא ראשון להקב"ה "אדון".

5. וכדברי הכתוב בספר בראשית טו, שאמר לו הקב"ה "אל תירא אברהם". רש"י בתהילים שם.

אין בין המודר

מתניתין:

אין חילוק בין אדם המודר הנאה מחבירו, שנדר שלא יהנה מחבירו בשום דבר, או שהדירו חבירו, שלא יהנה ממנו, למי שמודר הימנו, מחבירו, רק מדבר מאכל, אלא דברים אלו:

א. דריסת הרגל, דהיינו, לעבור דרך חצירו. שהמודר הנאה מחבירו — אסור אף לעבור בחצירו, ואילו המודר ממנו מאכל — מותר.

ב. וכלים שאין עושיין בהם אוכל נפש [מאכל]. שהמודר הנאה מחבירו — אסור בהם, ואילו המודר ממנו מאכל — מותר. [והיינו דווקא במקום שאין משכירין כלים אלו, כמבואר בגמרא].

המודר מאכל מחבירו, לא ישאילנו חבירו אפילו נפה, וכברה, וריחים, ותנור. אף שאין עושיין בכלים אלו את המאכל עצמו, אלא הם רק גורמים למאכל שייעשה, והרי הם "גורם לגורם", מכל מקום אסור. וכל שכן שלא ישאילנו קדרה שמבשלין בה את המאכל עצמו, או שפוד שצולין בו בשר.

אבל משאיל לו חלוק, וטבעת, וטלית, ונזמים [ובגמרא יתבאר אם יש חידוש בדברים אלו, או ששנה אותם התנא אגב

דבריו ברישא של המשנה, שלא ישאילנו נפה וכברה וכו'].

גמרא:

והוינן בה: מאן תנא? מיהו התנא שסובר שמודר הנאה אסור אף בדריסת הרגל?

אמר רב אדא בר אבהה: רבי אליעזר היא.

דתניא: רבי אליעזר אומר: אפילו ויתור, דהיינו, מה שדרכן של מוכרים לוותר לקונים, שכשקונים הלקוחות פירות, דרכן של המוכרים להוסיף להם על המקח פרי או שנים, אפילו אותו ויתור — אסור במודר הנאה, כשהקונה מודר הנאה מהמוכר. ואף כשמדובר בסחורה שהמוכר רוצה להיפטר ממנה, שאז עיקר ההנאה היא של המוכר, שאין איסור לקונה לקנות את הסחורה עצמה, בכל זאת אסור לו ליהנות מה"ויתור".

לכן אף דריסת הרגל אסורה, אף שאנשים אינם מקפידים על כך⁽¹⁾.

אבל רבנן חולקים על רבי אליעזר, וסוברים שכיון שאין בני אדם מקפידים על כך, אין זו נחשבת הנאה⁽²⁾⁽³⁾, ולכן מותר בדריסת

2. והרשב"ם במס' בבא בתרא כתב, דהאי דשרו רבנן ויתור במודר הנאה, היינו משום שהרי בשביל המקח הוסיף לו, ואילו לא היה לוקח ממנו בדמים, לא היה נותן החנוני לבעל הבית כלום. ונמצא שלא נהנה המודר כלום.

3. והגרעק"א על המשניות [בריש פרק השותפין] כתב, דהיינו משום שאין זה נקרא שמהנה

1. כתבו התוס', דהיינו דווקא כגון בבקעה בימות החמה, שאין אנשים מקפידים בכהאי גוונא על דריסת הרגל.

והקשו, למה לא העמידה הגמרא שמדובר בחצר, שלכו"ע מקפידין על כך? ותירצו, דאם כן, הוה ליה מקום שמשכירין כיוצא בו, והיה אסור אף במודר מאכל.

הרגל (4) (5).

שנינו במשנתינו: המודר מאכל מחבירו לא ישאילנו בו.

גל-א ומקשינן: והא רק מן מאכל נדר אותו אדם מחבירו שלא ייהנה ממנו, ומדוע נאסר גם בנפה וכברה, ריחים ותנור?!

אמר רבי שמעון בן לקיש: במשנתנו מדובר באומר: "הנאת מאכלך עלי". כיון שאמר לשון כזו, מסתבר שאסר על עצמו כל דבר

שגורם למאכל. ואמר לשון "מאכלך", משום שבגרמת הנאה שלו — המאכל מתוקן.

ומקשינן: ועדיין, למה נאסר בדברים אלו? אימא שבמה שאמר "הנאת מאכלך עלי", נתכוין לומר שלא רק שלא יאכל משל חבירו, אלא אף לא ילעום חייטין של חבירו ויתן על מכתו [שחייטין לעוסין מועילין למכה (6)], דהיינו, שלא ייהנה מגוף המאכל כלל. אבל למה שייאסר בנפה וכברה וכו'?! אמר רבא: משנתנו מדברת באומר: "הנאה

הבתים גבי אלו דברים שאין להם חזקה, אמרינן: הכא בחצר של שותפות עסקינן, דאהעמדה כדי לא קפדי. משמע שדוקא שותפין לא קפדי על העמדה, הא אינשי דעלמא — קפדי! וכיון שכן, שייאסר בדריסת הרגל אפילו לרבנן!

ותירץ הרמב"ן, דהעמדה דאמר התם — היינו להתעכב ולישב בחצר, דומיא דהעמדת בהמה דתנן התם במתני'. ובכי האי גוונא הוא דאמר דוקא שותפין לא קפדי, הא אינשי דעלמא — קפדי. אבל הכא בדריסת הרגל בעלמא עסקינן, דהיינו לעבור דרך חצרו, ולא להתעכב שם. ובכך אפילו אינשי דעלמא דלא שותפין — לא קפדי, ולכן שרו רבנן.

5. ולענין הלכה פסק הרמב"ן כרבי אליעזר שסובר שויתור אסור, כיון שסתם לנו כך התנא. ועוד, שכך הוא מהלך הסוגיא לקמן בפרק השותפין שנדרו [מ"ח].

אבל הר"ח כתב בפרק חזקת הבתים גבי אלו דברים שאין להם חזקה, שאין הלכה כרבי אליעזר. וכן דעת ר"ת.

6. כדאייתא במס' כתובות [ק"ג ע"א].

לחבירו. וכתב לפ"ז, דדווקא במודר הנאה מחבירו, מותר בויתור. אבל אם אסר על עצמו ליהנות מנכסיו, אסור אף להלך בהן. שהרי כשהולך בחצירו — נהנה מהקרע שהולך עליה.

ועיי' בלשון הריטב"א, שכתב: "ואינו סבור שיהנה לחבירו בכך". והיינו, שהמדיר אינו מחשיב זאת להנאה.

ובטורי אבן על מסכת מגילה [ח' ע"א], שכתב דהיינו משום דמידי דלא קפדי עלייהו אינשי, ואין דעתם עלייהו, אין בדעת המדיר לאסור על חבירו. ותמה, וכי איסורי הנאה שאין מקפדין עליהם מותר ליהנות מהם? והרי שנינו במס' ע"ז שאסור אפילו לעבור תחת צילו של עץ אשירה!

ותירץ הגר"ש רוזובסקי [שיעורי רבי שמואל עמ' רל"ה], שבפשטות משמע מל' הר"ן שהנאה כזאת אינה נחשבת כהנאה מהבעלים, כיון שאין הם מקפידים עליה, ולכן אין הנהנה נחשב כמי שנהנה מהבעלים. אך אם יאסור את ההנאה מהחפץ, יהיה אסור להנות ממנו הנאה של ויתור אפילו לרבנן. והיינו כדברי הגרעק"א.

4. הקשה הר"ן, דהכא משמע בדריסת הרגל לא קפדי אינשי, ומש"ה שרו רבנן. ואילו בפ' חזקת